

Claims bij levensmiddelen

Voedsel en Waren Autoriteit
Afdeling Signalering en Ontwikkeling
Regio Zuid

(Deel)projectnummer: ZD05K105
Thema Voeding & Gezondheid (Terugdringen Overgewicht)
Juli 2006

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	2
1 Inleiding.....	3
2 Doel van het project	4
3 Werkwijze.....	5
3.1 Bemonstering en laboratoriumanalyse.....	5
3.2 Beoordeling van de claims	5
3.3 Wetgeving	5
4 Resultaten.....	6
4.1 Inventarisatie van claims.....	6
4.2 Handhaving	8
5 Discussie.....	10
6 Conclusies	12

Samenvatting

Op de etikettering van levensmiddelen verschijnen steeds meer claims (“beweringen”) van allerlei aard die de consument van extra informatie voorzien. Als basisregel geldt dat de claims de consument niet mogen misleiden.

De verschillende claims zijn onderverdeeld in 3 categorieën: voedingswaarde claims, gezondheidsclaims en ‘overige’ claims. De ‘overige’ claims zijn niet in te delen bij voedingswaardeclaims of gezondheidsclaims. Ook kunnen nog specifieke medische claims genoemd worden die volgens de Warenwet op levensmiddelen worden verboden. In Nederland zijn ook regels ten aanzien van de voedingswaarde-etikettering vastgelegd in het Warenwetbesluit Voedingswaarde-informatie levensmiddelen. Voor gezondheidsclaims bestaat op dit moment in Nederland nog geen specifieke regelgeving. In Europees verband bestaat er een voorstel voor een Verordening inzake voedings- en gezondheidsclaims voor levensmiddelen, met als doel de harmonisering van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten met betrekking tot voedings- en gezondheidsclaims.

Het doel van het beschreven onderzoek is handhaving van wetgeving met betrekking tot voedingswaardeclaims en medische claims bij levensmiddelen en het in kaart brengen van andere (niet-gezondheids) claims bij producten.

Uit de resultaten blijkt dat er op 175 producten 235 claims voorkwamen. De meeste van de 157 voedingswaardeclaims waren gericht op vet (94). Een gezondheidsclaim werd 21 keer aangetroffen.

Er zijn momenteel diverse levensmiddelen op de markt waarop voedingswaardeclaims zijn aangebracht die niet voldoen aan de wettelijke eisen. In 11 gevallen is de VWA opgetreden tegen producten met foutieve claims op het gebied van vet en calorieën, in 2 gevallen betrof het een claim ten aanzien van mineralen, en in 4 gevallen is opgetreden tegen foutieve of onjuiste vermeldingen op het etiket bij toepassing van kunstmatige zoetstoffen. Voor 1 geval werd er opgetreden tegen een medische claim.

Naast voedingswaarde- en gezondheidsclaims komen ook veel ‘overige’ claims voor (57) die gaan over de gunstige plaats die het voedingsmiddel inneemt in het totale voedingspakket en het feit dat het product verantwoord is. Dit geldt ook voor producten met een ongunstig voedingsprofiel. Deze claims zijn in veel gevallen vaag, betekenisloos en niet te verifiëren. Een zorgpunt is dat het niet duidelijk is of de nieuwe EU Verordening ook van toepassing zal zijn voor claims uit de categorie ‘overige’.

1 Inleiding

Op de etikettering van levensmiddelen verschijnen steeds meer claims (“beweringen”) van allerlei aard. Onder een claim wordt verstaan: elke boodschap of aanduiding, waarmee gesteld, de indruk gewekt of geïmpliceerd wordt dat een levensmiddel bepaalde eigenschappen heeft. Door claims krijgt de consument dus extra informatie over het levensmiddel, boven op de algemene informatie die verplicht op het etiket moet zijn aangebracht. Als basisregel geldt dat de claims de consument niet mogen misleiden.

Twee belangrijke categorieën claims zijn voedingsclaims (ook wel voedingswaardeclaims genoemd) en gezondheidsclaims. Voedingsclaims zijn beweringen over de hoeveelheid energie en de hoeveelheid nutriënten die het levensmiddel bevat, terwijl gezondheidsclaims een verband leggen tussen een levensmiddel en de gezondheid. Voor wat betreft gezondheidsclaims bestaat in Nederland een systeem van zelfregulering binnen de branche. Dit systeem is gebaseerd op het feit dat de gezondheidsclaims aannemelijk moeten zijn. De Keuringsraad Aanprijzing Gezondheidsproducten (KAG) speelt hierin een belangrijke rol. Het Voedingscentrum kent een Gedragscode wetenschappelijke onderbouwing Gezondheidseffecten waarin bedrijven vrijwillig hun wetenschappelijke onderbouwing van gezondheidsclaims kunnen laten toetsen. Voor de volledigheid moeten tenslotte ook medische claims genoemd worden. Dit zijn beweringen over het voorkómen, behandelen of genezen van een ziekte van de mens of die daarop toespelingen maken.

In Nederland zijn regels ten aanzien van de voedingswaarde-etikettering vastgelegd in het Warenwetbesluit Voedingswaarde-informatie levensmiddelen. Voor gezondheidsclaims bestaat op dit moment in Nederland nog geen specifieke regelgeving. Artikel 19 en 20 van de Warenwet verbiedt alle medische claims bij levensmiddelen, en toespelingen daarop.

Op dit moment bestaat in Europees verband een voorstel voor een Verordening inzake voedings- en gezondheidsclaims voor levensmiddelen, met als doel de harmonisering van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten met betrekking tot voedings- en gezondheidsclaims. In grote lijnen zullen er ten opzichte van de huidige Nederlandse wetgeving kleine wijzigingen zijn ten aanzien van voedingswaardeclaims, maar zullen er hogere eisen gesteld worden aan het gebruik van gezondheidsclaims. Medische claims blijven verboden, met uitzondering van de zogenaamde ziekterisicoreductieclaims. Dit zijn claims waarbij de producent mag aangeven dat gebruik van zijn product de kans op een ziekte verkleint met een bepaald percentage. Voordat deze claims gevoerd mogen worden dient de producent echter een zeer uitgebreide bewijsvoering te overleggen, die beoordeeld zal worden door de European Food Safety Authority (EFSA).

Naast voedingswaardeclaims en gezondheidsclaims worden op levensmiddelen nog andere beweringen aangebracht die niet in deze categorieën kunnen worden ingedeeld. Voor deze zeer diverse groep ‘overige’ claims bestaat geen specifieke Nederlandse wetgeving. Dit geldt mogelijk ook voor de Europese conceptverordening. Omdat medische claims niet toegestaan zijn worden deze niet meegenomen in het overzicht van claims bij levensmiddelen maar wordt wel gehandhaafd als zulke claims op levensmiddelen worden aangetroffen.

In het project ‘Claims bij levensmiddelen’ worden voedingswaardeclaims op levensmiddelen die op dit moment op de markt zijn getoetst aan bestaande wettelijke voorschriften, en worden claims waarvoor op dit moment geen specifieke wetgeving bestaat in kaart gebracht en bediscussieerd.

2 Doel van het project

Doel van het project 'Claims bij levensmiddelen' is handhaving van wetgeving met betrekking tot voedingswaardeclaims en medische claims bij levensmiddelen en het in kaart brengen van andere (niet-gezondheids)claims bij producten.

3 Werkwijze

3.1 Bemonstering en laboratoriumanalyse

Controleurs bijzondere eet- en drinkwaren hebben producten bemonsterd met op de verpakking een claim. Van ieder product zijn 3 exemplaren bemonsterd, één voor beoordeling en categorisering van de claims, één voor analyse op suiker en één monster voor analyse op vet. De analyses worden uitgevoerd om te toetsen of de op het etiket vermelde hoeveelheden suikers en vetten overeenkomen met de hoeveelheden aanwezig in een product, en om te bekijken of de wettelijke eisen ten aanzien van voedingswaardeclaims opgevolgd worden.

3.2 Beoordeling van de claims

De gegevens van de beoordeling van de claims door controleurs en de resultaten van de analyses op suiker en vet zijn verzameld door de afdeling Signalering & Onderzoek Zuid en verwerkt tot een totaaloverzicht.

De verschillende claims zijn onderverdeeld in 3 categorieën: voedingswaarde claims, gezondheidsclaims en 'overige' claims. Voor deze claims zijn de volgende definities gebruikt:

- **Voedingswaardeclaims:** elke bewering die stelt, de indruk wekt of impliceert dat een voedingsmiddel beschikt over een nutritionele eigenschap die te danken is aan de energie die het aanbrengt (in verlaagde of verhoogde hoeveelheid) of niet aanbrengt, of aan componenten die het bevat (in verlaagde of verhoogde verhouding) of in het geheel niet bevat. Voedingswaardeclaims zijn nog onder te verdelen in claims gericht op vet, suiker, energie, nutriënten en andere stoffen
- **Gezondheidsclaims:** elke bewering die stelt, de indruk wekt of impliceert dat er een verband bestaat tussen een voedingsmiddelen categorie, een voedingsmiddel of een bestanddeel daarvan en de gezondheid.
- **'Overige' claims:** claims die niet vallen in de categorie voedingswaardeclaims of gezondheidsclaims.

3.3 Wetgeving

De volgende wettelijke voorschriften zijn bij de toetsing en handhaving van claims van belang:

- **Warenwetbesluit Voedingswaarde-informatie levensmiddelen, artikel 8**
Regels over toegestane beweringen inzake voedingswaarde:
 - energetische waarde
 - nutriënten: vet, eiwit, suikers, voedingsvezel, natrium, vitaminen, mineralen
- **Warenwetbesluit Etikettering van levensmiddelen** (met name artikel 29, het verbod op misleiding van de consument)
- **Warenwet artikel 19 en 20** (verbod op medische claims)

Verder kunnen diverse samenstellingsregels voor specifieke levensmiddelen een rol spelen. Een voorbeeld is slagroom, dat voor tenminste 30% uit melkvet dient te bestaan.

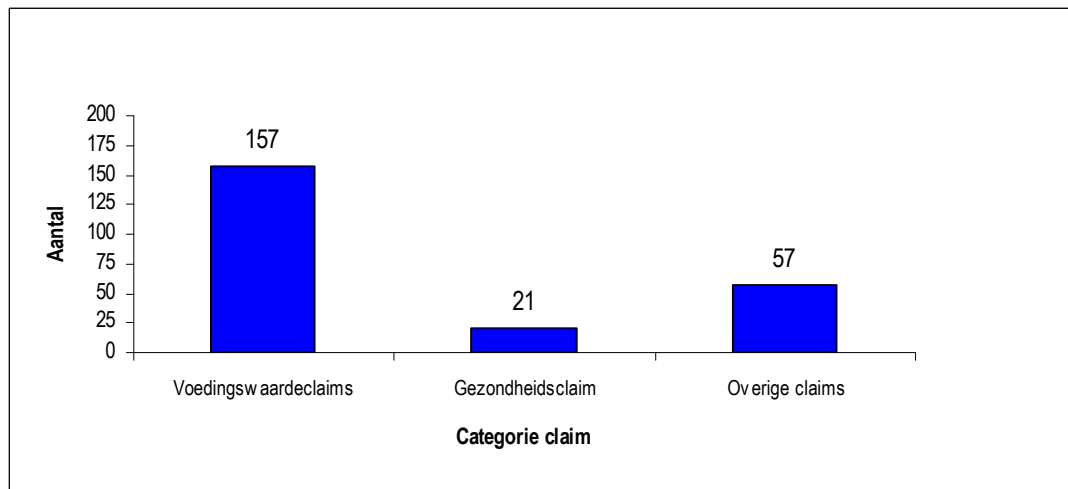
4 Resultaten

4.1 Inventarisatie van claims

Door controleurs zijn in juni 2005 in totaal 175 verschillende producten bemonsterd waarop een of meer claims waren aangebracht. Deze claims zijn ingedeeld zoals beschreven in 'Werkwijze'. In Figuur 1 worden de aantallen claims die per categorie gevonden werden weergegeven.

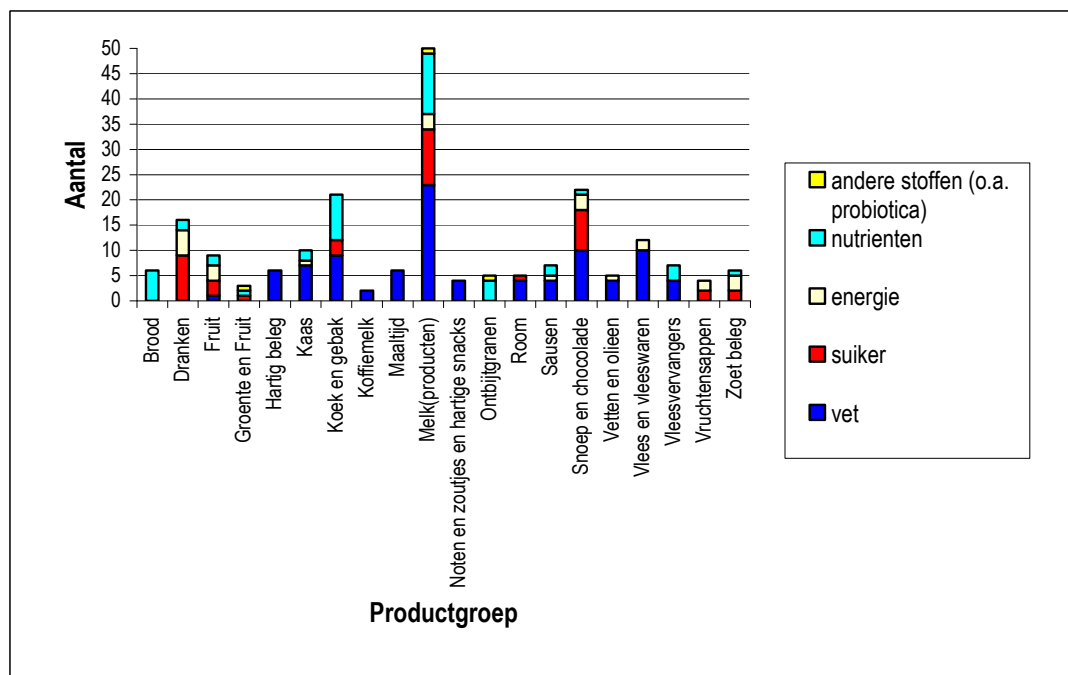
Figuur 1. Claims op 175 producten verdeeld in 3 categorieën.

In totaal kwamen er 235 claims voor op 175 producten. De meeste claims waren voedingswaardeclaims, maar er waren ook veel claims uit de categorie 'overige' op de producten aanwezig.

Figuur 2 laat per productcategorie zien op welke nutriënten de voedingswaardeclaims gericht zijn.

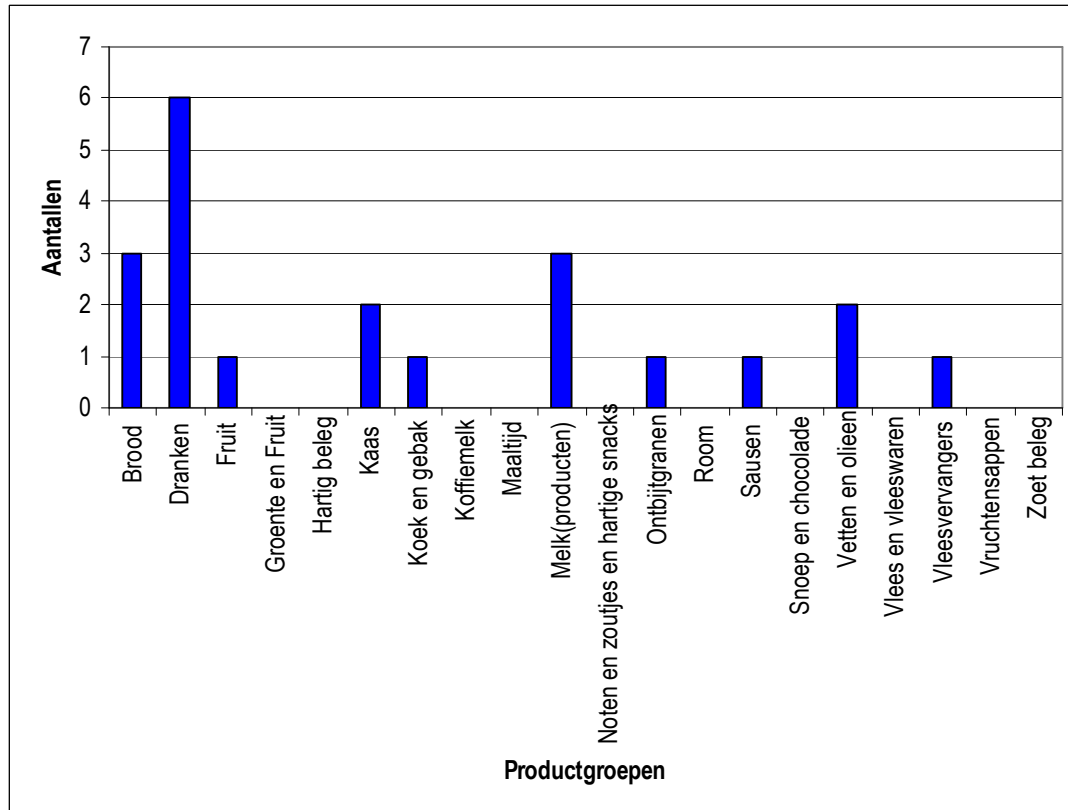
Figuur 2. Aantal claims per productgroep onderverdeeld in categorieën voedingswaardeclaims

Zo was bij de productgroep melk(producten) de voedingswaardeclaim 22 keer gericht op vet, 11 keer gericht op suiker, 3 keer op energie en 11 keer gericht op andere nutriënten (zoals vitamines, mineralen en voedingsvezel). Over alle productgroepen heen is te zien dat de meeste voedingswaardeclaims gericht waren op vet (94).

In Figuur 3 worden de gezondheidsclaims onderverdeeld naar productgroep.

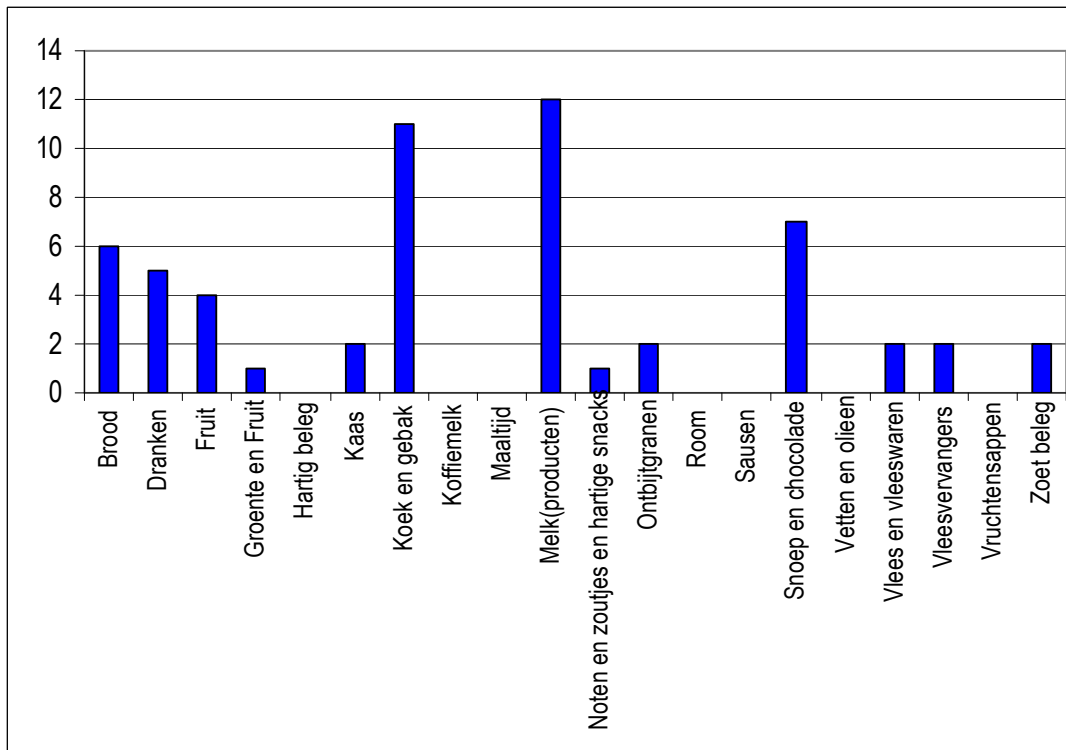
Figuur 3. Gezondheidsclaims onderverdeeld naar productgroepen.

Gezondheidsclaims kwamen in totaal 21 keer voor, het meest op dranken. Er werd één product (uit de categorie brood) met een medische claim geïdentificeerd.

In Figuur 4 worden de 'overige' claims onderverdeeld naar productgroep.

Figuur 4. 'Overige' claims onderverdeeld in productgroepen.

Claims uit de categorie 'overige' werden in totaal 57 keer gevonden. De productgroepen waar het meest gebruik gemaakt wordt van zulke claims zijn: melk(producten) (12 keer), koek en gebak (11 keer), snoep en chocolade (7 keer) en brood (6 keer).

4.2 Handhaving

Binnen dit project is door de VWA opgetreden voor 17 producten die niet voldeden aan de wettelijke eisen. Op elf van die producten waren (foutieve) claims ten aanzien van vet of energie aanwezig. Voorbeelden hiervan zijn een rijstsnack met een bewering over het lage vetgehalte (die alleen mag worden gebezigd als het product minder dan 5% vet bevat) terwijl het na analyse 8% vet bleek te bevatten, en een cracker met de claim 'laag in calorieën' (die alleen mag worden gebruikt wanneer het levensmiddel minder dan 50 kcal per 100 g bevat) die volgens de ingrediëntendeclaratie 310 kcal per 100 g bevat.

Opvallend is dat in sommige gevallen wel werd voldaan aan de regels omtrent het gebruik van voedingswaardeclaims, maar dat daardoor de aanduiding van het product niet meer voldeed aan de warenwettelijke eisen. Een voorbeeld is een 'light slagroom', die inderdaad 33% minder vet bevatte dan 'gewone' slagroom, maar daardoor geen slagroom meer mag heten. Immers, in artikel 16, lid 2, het Warenwetbesluit Zuivel is geregeld dat de aanduiding slagroom alleen mag worden gebezigd bij een vetgehalte van ten minste 30%.

In twee gevallen werd de claim 'rijk aan calcium' gebezigd terwijl in een 'redelijk geachte dagconsumptie' minder dan 20% (het wettelijk verplichte gehalte bij zo'n claim) van de aanbevolen dagelijkse hoeveelheid bevatte. De overige overtredingen hadden in vier gevallen te maken met onjuiste of onvolledige vermeldingen bij toepassing van kunstmatige zoetstoffen (bijvoorbeeld het ontbreken van de vermelding 'bevat een bron van fenylalanine' wanneer aspartaam gebruikt werd).

Hoewel deze overtredingen geen directe relatie met voedingswaardeclaims hadden is het opvallend dat er veel afwijkingen werden geconstateerd bij producten waarin kunstmatige zoetstoffen toegepast worden. Deze stoffen worden wel vaak toegepast wanneer fabrikanten 'gezondere' producten willen ontwikkelen en verkopen. Tenslotte werden op enkele producten nog (kleine) tekortkomingen geconstateerd op het gebied van etikettering, zoals het ontbreken van een aanduiding of voedingswaardedeclaratie.

Voor de geconstateerde afwijkingen heeft de VWA maatregelen genomen in de vorm van schriftelijke waarschuwingen, en zijn afspraken gemaakt met de fabrikanten om de tekortkomingen binnen een bepaalde termijn op te heffen.

5 Discussie

In het kader van dit project is de VWA opgetreden tegen foutieve claims ten aanzien van vetgehalte en energie. De VWA stelt zich op het standpunt dat, als bijvoorbeeld een claim wordt gemaakt over verminderd vetgehalte of 'light', deze claim ook daadwerkelijk moet kloppen zodat de consument niet misleid wordt. Ook in de toekomstige EU verordening ten aanzien van voedings- en gezondheidsclaims voor levensmiddelen blijft de regelgeving rond voedingswaardeclaims bestaan.

In de bredere context van het toenemende probleem van overgewicht in Nederland kan men zich echter wel afvragen in hoeverre het wenselijk is dat producten voedingsclaims zoals 'light', 'mager' of 'minder vet' voeren die inderdaad 33% minder vet bevatten dan een vergelijkbaar product, maar desalniettemin toch nog een behoorlijke bijdrage leveren aan de energie-inname. Ter illustratie: de 'light' versie van een merk chips bevat 38% minder vet dan het 'gewone' product (en mag dus wettelijk gezien de claim 'light' voeren), maar bevat toch nog 455 kcal/100 g product (tegenover het gewone product dat 530 kcal/100 g bevat). Het 'light' product bevat dus maar 14% minder calorieën! De consument zal mogelijk denken dat hij (veel) minder energie binnenkrijgt door voor het light product te kiezen.

Hetzelfde komt voor bij gezondheidsclaims: ook hier kan de consument het idee hebben dat hij een product koopt dat goed is voor zijn gezondheid terwijl dit veel suiker en/of vet (en dus calorieën) bevat. Een voorbeeld hiervan is een biscuit "vol melk en rijk aan calcium, onmisbaar voor de opbouw van sterke botten en tanden". Deze biscuit bevat echter minder calcium en méér calorieën dan één glas halfvolle melk.

In de huidige (juni 2006) concept EU verordening ten aanzien van voedingswaarde- en gezondheidsclaims is een artikel opgenomen dat het gebruik van voedings- en gezondheidsclaims beperkt. Zo mogen claims ten aanzien van de vermindering van vet, suiker en zout altijd gemaakt worden. Andere voedingsclaims mogen alleen op producten met een ongunstig voedingsprofiel als dit ongunstige profiel wordt veroorzaakt door de verhoogde aanwezigheid van één nutriënt, mits dit duidelijk wordt vermeld. Gezondheidsclaims mogen alleen op producten met een gunstig voedingsprofiel. Voedingsprofielen moeten nog ontwikkeld worden en zullen worden opgesteld door de EFSA.

Veel claims uit de categorie 'overige' hebben een strekking van 'voedingskundig verantwoord'. Een aantal voorbeelden: 'afgestemd op een gezond en evenwichtig voedingspatroon', 'perfect geschikt voor de verantwoorde lekkere trek', en 'draagt bij tot een evenwichtige voeding'. Deze claims komen niet alleen voor op producten die algemeen als 'gezond' worden gezien maar ook op producten die algemeen beschouwd worden als producten met een ongunstig voedingsprofiel zoals koek en snoep.

De VWA constateert in het algemeen dat vele van deze claims niet te verifiëren zijn waardoor ze vaag en betekenisloos worden. Immers, bijvoorbeeld het feit of een product voedingskundig verantwoord is hangt af van de aard en de hoeveelheid van dat product dat geconsumeerd wordt, en van de rest van het eetpatroon van degene die het product consumeert. Wanneer deze claims ook nog eens worden gebruikt op producten met een ongunstig voedingsprofiel lijkt de fabrikant van het product de consument aan te sporen tot aankoop door te stellen dat het product 'minder ongezond' is dan het in eerste instantie lijkt, met mogelijk alle gevolgen van hoge calorie-inname (en uiteindelijk het ontstaan van overgewicht) van dien.

Het is nog onduidelijk of claims uit de categorie 'overige' door middel van de EU Verordening wettelijk aangepakt zouden kunnen worden. Immers, claims uit de categorie 'overige' passen niet zonder meer binnen de definitie van voedingswaarde- of gezondheidsclaims. Overigens worden in het huidige concept van de EU verordening over voedings- en gezondheidsclaims wel claims over algemene, niet-specifieke voordelen en het algemeen welzijn (zoals de claims 'verbetert de weerstand' en 'helpt om je goed te voelen') die vaag, betekenisloos en niet-verifieerbaar zijn, verboden.

6 Conclusies

Er zijn momenteel diverse levensmiddelen op de markt waarop voedingswaardeclaims zijn aangebracht die niet voldoen aan de wettelijke eisen. In 11 gevallen is de VWA opgetreden tegen producten met foutieve claims op het gebied van vet en calorieën, in 2 gevallen betrof het een claim ten aanzien van mineralen, en in 4 gevallen is opgetreden tegen foutieve of onjuiste vermeldingen op het etiket bij toepassing van kunstmatige zoetstoffen. In 1 geval werd er opgetreden tegen een medische claim.

Producten die warenwettelijk gezien correcte voedingswaardeclaims voeren ten aanzien van bepaalde nutriënten (bijvoorbeeld vet) kunnen rijk zijn aan andere ingrediënten waarvoor geen claim wordt gemaakt (bijvoorbeeld suiker) waardoor zulke producten toch nog veel energie leveren. In de nieuwe EU Verordening lijkt opgenomen te worden dat de producent, in tegenstelling tot de huidige situatie, in zulke gevallen moet aangeven dat een product toch grote hoeveelheden van een andere 'ongunstige' component bevat.

Naast voedingswaarde- en gezondheidsclaims komen ook veel 'overige' claims voor die gaan over de gunstige plaats die het voedingsmiddel inneemt in het totale voedingspakket en het feit dat het product verantwoord is. Dit geldt ook voor producten met een ongunstig voedingsprofiel. Deze claims zijn in veel gevallen vaag, betekenisloos en niet te verifiëren. Een zorgpunt is dat het niet duidelijk is of de nieuwe EU Verordening van toepassing zal zijn voor claims uit de categorie 'overige'.